

Türkiye’de Kırsal Yoksulluğun Genel Bir Değerlendirmesi: Isparta İli Sütçüler İlçesi Örneği

Ayşe KARSAN¹ Bahri KARLI²

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi ABD, 32260, Isparta

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260, Isparta

Özet

Bu çalışmada; Isparta iline bağlı Sütçüler ilçesindeki geliri G0 kategorisine giren hane bazlı tarımsal işletmelerde yoksulluğun ekonomik, sosyal ve demografik boyutları incelenmiştir. Çalışmada anket yapılacak köyler, Sütçüler ilçesini temsil edebilecek şekilde “Gayeli Örnekleme Yöntemi” ile seçilmiş ve seçilen köylerdeki düşük gelirli hane bazlı tarımsal işletmeler, çalışmanın ana kitlesini oluşturmuştur. Bu kapsamda görüşülen tarımsal işletme sayısı 80’dir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. İncelenen yoksul işletmelerde ortalama aile büyüklüğü 2.13’tür. Ortalama işletme arazisi genişliği 8.72 dekar olup %92.83’ü sulanmayan kuru arazidir. İşletmelerde 6 yaş üzeri kişiler arasında okur-yazar olmayanların oranı %33.13’tür. İşletmeler ortalamasında toplam aile geliri içinde tarımsal gelirin oranı %36.61 olup nüfus başına düşen yıllık gelir 2777.27 TL’dir. İncelenen yoksul işletmelerde günlük eşdeğer kişi başına 2.15\$’ın altında kalan fert oranı %1.17, işletme oranı ise %1.25’dir. İşletmelerde günlük eşdeğer kişi başına 4.30\$’ın altında kalan fert oranı %22.81, işletme oranı ise %30.00 olarak belirlenmiştir. İşletmelerde zorunlu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %78.47 olarak belirlenirken, bu oran mal ağırlıklı harcamalar için %86.66, hizmet ağırlıklı harcamalar için ise %13.34 olarak hesaplanmıştır. İncelenen yoksul işletme halkının oturduğu konutların %48.75’i tek odalı olup %8.75’inde mutfak, %17.50’sinde banyo, %2.50’sinde ise tuvalet bulunmamaktadır. İşletmeler ortalamasına göre sağlıklı içme suyuna erişemediğini belirten işletmelerin oranı %6.25’dir. İşletmelerde, yoksulluğun mikro nedenleri; eğitim alamamak (%39.13), yaşlılık, hasta ve engelli olmaktır (%33.33). Yörenin coğrafik yapısı (%52.17) ise yoksulluğun makro nedeni olarak görülmektedir. Turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ve hayvancılığın desteklenmesi yörenin kalkınması ve yoksulluğun azaltılması için başlıca çözüm yolları olarak önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Kırsal Yoksulluk, Kırsal Kalkınma, Kırsal Turizm

An Overview of Rural Poverty in Turkey: The Case of Sütçüler District of Isparta Province

Abstract

In this study, economic, social and demographic dimensions of the poverty of the household based agricultural enterprises that are in G0 income category in Sütçüler province of Isparta were investigated. The villages that the surveys were conducted were selected using the "Purposive Sampling Method" to represent Sütçüler district and the selected low-income household based agricultural enterprises constitute the main population. The number of enterprises we corresponded in this context was 80. Descriptive statistics has been used to analyzed the data. The average family size was 2.13 among the examined poor enterprises. Average operating land area was 8.72 da and non-irrigated land accounted for 92.83%. The proportion of illiterates among people over 6 years old in enterprises was 33.13%. The average ratio of agricultural income in total family income was 36.61% and the average annual income of per population was 2777.27 TL among enterprises. Among the investigated poor

enterprises, we found that the ratio of income that fall below \$ 2.15 per day per equivalised person is 1.17% and the ratio of enterprises is 1.25% and the ratio of income that fall below \$ 4.30 per day per equivalised person is 22.81% and the ratio of enterprises is 30.00%. The proportion of the compulsory expenditures within the total expenditures of the enterprises is identified as 78.47% while this ratio is found to be 86.66% for goods-intensive expenses and 13.34% for service-intensive expenses. Among the dwellings of the residents of investigated poor enterprises 48.75% consists of only one room without a kitchen in 8.75%, no bathroom in 17.50% and no toilet in 2.50% of all the dwellings. The proportion of the enterprises who stated that it couldn't access the safe drinking water was 6.25%. Unable to receive enough education (39.13%), growing old, being sick and disabled (33.33%) were the micro causes of poverty and the geography of the region (52.17%) was identified as the macro cause of poverty at enterprises. The development of tourism activities and animal breeding are determined to be the solution proposals for the development of the region and reducing poverty.

Key words: Rural Poverty, Rural Development, Rural Tourism

Giriş

İnsanlık 21. yüzyılda ilerlerken yoksulluk hala dünyanın en önemli sorunlarından biridir. Dünya Bankası tarafından yayınlanan bölgesel yoksulluk verilerine göre 2011 yılında Doğu Asya ve Pasifik Bölgesinde yaşayan 160.76 milyon (%7.93), Avrupa ve Merkez Asya Bölgesinde yaşayan 2.35 milyon (%0.49), Latin Amerika ve Karayipler Bölgesinde yaşayan 27.63 milyon (%4.63), Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde yaşayan 5.64 milyon (%1.69), Güney Asya bölgesinde yaşayan 398.95 milyon (%24.50), Sahra –Altı Afrika bölgesinde yaşayan 415.76 milyon (%46.85), toplam Dünya genelinde ise 1011.37 milyon (%16.99) insan günlük 1.25 doların altında gelire yaşamaya çalışmaktadır (World Bank, 2015).

Pek çok ekonomik, sosyal (sağlık, eğitim vb.) gösterge yoksulluğun kırsal alanlarda kentsel alanlara oranla daha derin yaşadığını göstermektedir. Dünyanın en yoksul insanların %70'i kırsal alanlarda yaşamaktadır (IFAD, 2015). Türkiye içinde durum pek farklı değildir. Türkiye'de 2009 yılı verilerine göre; gıda yoksulluğu (açlık) sınırı altında yaşayan toplam 339 bin kişinin %91.45'i, yoksulluk (gıda ve gıda dışı) sınırı altında yaşayan 12.751 bin kişinin %66.13'ü, kişi başı günlük 2.15 doların altı gelire sahip olan 159 bin kişinin %86.79'u, kişi başı günlük 4.3 doların altı gelire sahip olan 3.066 bin

kişinin %84.70'i kırsal alanda yaşamaktadır (TÜİK, 2015a).

Bu çalışmada; Sütçüler İlçesindeki GO kategorisine giren hane bazlı yoksul işletmelerde yoksulluğun ekonomik, sosyal ve demografik boyutları ortaya konulmuştur. Ayrıca, yöre ölçeğinde kırsal yoksulluk döngüsünün yapısal nedenleri ortaya konularak bu sarmalın nasıl aşılabileceği konusunda alternatif çözüm önerileri sunulmuştur.

Yoksulluğun giderek kırsallaştığı günümüzde genel yoksulluğa dair yapılan çalışmalara oranla kırsal yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmaların çok daha sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Alemdar ve ark., (2012) çalışmalarında, kırsal yoksulluk ölçümünde kullanılan yöntemler ve karşılaşılan güçlükleri irdelemiş, kırsal yoksulların belirlenmesinde, kırsal kesimin heterojen nüfus yapısı, topraksız köylüler, küçük çiftçiler, işgücünü değerlendiremeyen yoksul köylüler, yaş bağımlılığı yüksek aileler, işgücüne dahil olamayan kadınlar, kırdan kentte göç, tarımda çözülme gibi olguların ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Çelik Ateş ve ark., (2012) kırsal alanlarda yoksullukla mücadelede, eğitim ve yayımın önemini, Demirören ve ark., (2012) Türkiye'de tarıma sağlanan desteklerin, tarımsal ve kırsal gelirler içerisindeki yerini ve önemini, Er ve Özçelik (2012), kırsal yoksullukla mücadelede hayvancılığın

önemini, Gülçubuk ve Bayaner (2012), kooperatif örgütlenmesinin kırsal alanların kalkındırılması ve söz konusu alanlarda yoksulluğun azaltılması, küçük işletmeciliğin devamlılığının sağlanabilmesi açısından önemi ortaya koymaya çalışmışlardır. Benzer şekilde Gün ve ark., (2012), Türkiye’de tarım toprakları ile ilgili politikalar ve tarım topraklarının gelişimi incelenmiş ayrıca toprak temelli yoksulluktan kaynaklanan sorunların giderilmesi konusunu değerlendirmişlerdir.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırmanın ana materyalini, Isparta ili Sütçüler ilçesinde G0 kategorisine giren yoksul hane bazlı tarımsal işletmeler ile yapılan anket (birincil veriler) çalışmaları oluşturmuştur.

Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından gelir testi yapılmaktadır. Gelir testine tabi tutulan kişiler, testi sonucunda tespit edilen aylık gelir durumlarına göre G0, G1, G2 ve G3 olarak sınıflandırılmaktadır. G0, geliri aylık brüt asgari ücretin üçte birinden az olanları (primlerini devlet öder/yeşil kart kapsamında) kapsamakta olup belli ölçüler dâhilinde yoksul kesimleri temsil etmektedir.

Bu çalışmada ulusal ve bölgesel düzeydeki raporlar, araştırmalar ve istatistiklerden ikincil veriler olarak yararlanılmıştır. Elde edilen veriler analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmada üretim dönemi olarak 2013/2014 tarımsal üretim dönemi olarak alınmıştır.

Örnek işletmelerin seçiminde uygulanan yöntem

Isparta İline bağlı Sütçüler ilçesinde G0 kategorisine giren 777 hane bazlı tarımsal işletme bulunmaktadır.

Bu çalışmada, anket yapılacak köyler, Sütçüler ilçesini temsil edebilecek şekilde “Gayeli Örneklem Yöntemi” ile seçilmiştir. Seçilen köylerdeki G0 kategorisine giren yoksul tarımsal işletmeler çalışmanın ana kitlesini oluşturmuştur. Gayeli örneklem yöntemi ile belirlenen köylerdeki yoksul hane bazlı tarımsal işletmelerin tamamı ile görüşülmesine karar verilmiştir. Dolayısıyla,

yoksul tarımsal işletmeler tam sayıya tabi tutulmuştur. Bu kapsamda görüşülen işletme sayısı 80’dir.

Verilerin analizinde ve değerlendirilmesinde uygulanan yöntem

Anket yoluyla yoksul hane bazlı tarımsal işletmelerden elde edilen birincil veriler bilgisayarda MS Excel programına uygun formatta kaydedilmiş, aynı programda çizelgeler oluşturularak analiz edilmiştir.

İşletmelerde günlük 1\$’ın altı, 2.15\$’ın altı, 4.3\$’ın altı gelire sahip fert yoksulluk oranlarının hesaplanmasında hane halkındaki referans kişi için “1”, 14 yaş ve üzerindeki tüm fertler için “0,5” ve 14 yaşın altındaki tüm fertler için “0,3” katsayısı ile çarpılarak hesaplandığı OECD ölçeği kullanılmıştır. İşletmelerde kişi başına günlük gelirin hesaplanmasında ise 2014 yılı için 1 \$’ın satın alma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 1.20 TL kullanılmıştır (TÜİK, 2016).

Bulgular ve Tartışma

İşletme ve işletmeci hane halkına ilişkin bulgular

Araştırma bölgesinde, incelenen yoksul işletmelerde işletme başına düşen ortalama nüfus 2.13 kişi olup nüfusun önemli bir bölümünü (%46.95) yaşlı (65+) nüfusun oluşturduğu görülmektedir (Çizelge 1). Paksoy (2007) tarafından Kahramanmaraş ilinde yapılan araştırmada işletme başına düşen aile nüfusu işletmeler ortalamasında 7.32 kişi olarak tespit edilmiştir. Aktaş’ın (2009) Konya iline bağlı Karapınar ilçesinde yaptığı çalışmada ise ortalama işletme başına düşen aile genişliği 5.38 kişi olarak bulunmuştur. Benzer çalışmalar ile karşılaştırıldığında çalışmanın yapıldığı yöredeki yoksul işletmelerde nüfusun çok düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca incelenen yoksul işletmelerde nüfusun önemli bir bölümünü de yaşlıların oluşturduğu düşünüldüğünde, yoğun emek ve işgücü isteyen tarımsal işletmelerde bu durumun yoksullaşma riskini ve var olan yoksulluğu derinleştirebileceği ifade edilebilir.

Çizelge 1. İşletme ve işletmeci hane halkına ilişkin bulgular
Table 1. The findings of farms and farmer households

Değişkenler	Ortalama	%
Nüfus yapısı (kişi)		
0-6	0.05	2.35
7-14	0.10	4.69
15-49	0.63	29.58
50-64	0.35	16.43
65-+	1.00	46.95
Toplam	2.13	100.00
Eğitim durumu		
Okur-yazar değil (0-6 yaş hariç)	0.69	33.13
Okur-yazar	0.14	6.63
İlkokul mezunu	1.01	48.80
Ortaokul mezunu	0.15	7.23
Lise ve dengi okul mezunu	0.09	4.22
Okur-yazar nüfus toplamı	1.39	66.87
Arazi varlığı (da)		
Mülk arazi	8.28	94.93
Ortağa tutulan arazi	0.06	0.65
Kiraya verilen arazi	0.39	4.42
Toplam	8.72	100.00
Arazilerin sulanabilme durumu (da)		
Sulu	0.63	7.17
Kuru	8.09	92.83
Toplam	8.72	100.00
Ortalama parsel büyüklüğü (da)	3.24	
Ortalama parsel sayısı (adet)	2.69	
Tarımsal üretim değeri (GSÜD)(TL/yıl)	1968.73	100.00
Bitkisel üretim değeri	371.27	18.86
Hayvansal üretim değeri	1597.46	81.14
Tarımsal gelir (TL/yıl)	2165.79	36.61
Tarım dışı gelir(TL/yıl)	3749.79	63.79
Toplam aile geliri (TL/yıl)	5915.58	100.00
Nüfus başına toplam gelir (TL/yıl)	2777.27	

İncelenen yoksul işletmelerde 7 yaş ve üzeri nüfusun %66.87'si (1.39 kişi) okur-yazar, %33.13'ü ise (0.69 kişi) okur-yazar değildir (Çizelge 1). Yeteroğlu (2010) tarafından Tokat iline bağlı Niksar ilçesinde yapılan bir çalışmada 7 yaş ve üzeri nüfusun okur-yazarlık oranı %94.57, Paksoy (2007) tarafından Kahramanmaraş ilinde yapılan çalışmada ise bu oranı %57.00 olarak tespit edilmiştir. İncelenen yoksul işletmelerde işletmeler ortalamasına göre arazi genişliği 8.72 dekar olup toplam işletme arazisinin %94.93'ü mülk arazi, %4.42'si kiraya verilen

arazi, %0.65'i ortağa tutulan araziden oluşmaktadır (Çizelge1). Aksoyak (2004) Sarayönü ilçesinde yaptığı çalışmada işletmeler ortalamasına göre arazi genişliğini 242.54 dekar olarak tespit etmiştir. Yine aynı çalışmaya göre toplam işletme arazisinin %77.16'sı mülk arazi, %7.20'si ortağa tutulan, %15.64'ü ise kiraya tutulan araziden oluşmaktadır. Aktaş'ın (2009) Karapınar ilçesinde yaptığı araştırmada ise işletme arazi varlığı 181.32 dekar olarak tespit edilmiştir. Aktaş (2009) bu çalışmada toplam işletme arazisinin %95.36'sının mülk arazi, %3.90'ının

kiraya tutulan arazi, %0.73'ünün ise ortaklıkla işletilen araziden oluştuğunu tespit etmiştir. Diğer araştırmalar ile karşılaştırıldığında incelenen yoksul işletmelerde işletme arazi büyüklüğünün çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, araştırma alanında incelenen işletmelerin küçük ve gelirlerinin düşük olması nedeniyle yoksul işletmeler olarak ortaya çıktığını göstermektedir. İncelenen yoksul işletmelerde arazi varlığının sulanabilme durumu incelendiğinde, işletmelerin sahip oldukları arazinin tamamına yakınının (%92.83) kuru araziden oluştuğu görülmektedir. Aktaş (2009) tarafından Karapınar ilçesinde yapılan çalışmada işletmeler ortalamasına göre işletme arazi varlığının %37.52'si sulu, %62.48'i ise kuru arazi olarak bulunmuştur. Yeteroğlu (2010) tarafından Nksar ilçesinde yapılan çalışmada ise sulu arazi oranı %90.11, kuru arazi oranı %7.28 olarak tespit edilmiştir. Görüleceği üzere incelenen yoksul işletmelerin arazi varlığı içerisindeki sulanabilen arazi oranı çok düşüktür. İncelenen yoksul işletmelerde ortalama parsel sayısı 2.69, ortalama parsel büyüklüğü ise 3.24 dekar olarak belirlenmiştir. İncelenen yoksul işletmelerde GSÜD 1968.73 TL olarak hesaplanmış olup bu değer %18.86'sı bitkisel üretim değerinden, %81.14'ü ise hayvansal üretim değerinden oluşmaktadır. Aktaş (2009) tarafından Karapınar ilçesinde yapılan çalışmada işletme ortalamasında işletme başına düşen GSÜD 87963.90 TL olarak tespit edilmiş olup bu değer %34.45'i bitkisel üretimden, %65.55'inin ise hayvansal üretimden sağlandığını belirlemiştir. Şahinli (2011) tarafından Konya ilinde yapılan çalışmada işletme ortalamasında GSÜD 35074.28 TL olarak hesaplanmış olup GSÜD değerinin %44.72'sinin bitkisel üretimden, %36.77'si koyunculuk, %17.59'u sığırcılık, %0.92'sinin ise diğer hayvancılık faaliyetlerinden sağlandığını belirlemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçların diğer araştırma sonuçlarının çok gerisinde kalması araştırma bölgesindeki yoksul tarımsal işletmelerin hayvansal ve bitkisel üretim konusunda başarılı olamadıklarını

göstermektedir. Buradan hareketle yoksul işletmelerin tarımsal işletmelerde maliyetleri azaltma ve verim artışı sağlama yöntemleri vb. konularda bilinçlendirilmeleri ve bu bilincin yapılacak maddi ve teknolojik desteklerle pratiğe dönüşebilmesini sağlayacak projelerin yapılması yoksullukla mücadelede katkı sunabilecektir. İncelenen yoksul işletmelerde toplam aile gelirinin büyük bir bölümü tarım dışı gelirden oluşmaktadır. İşletmeler ortalamasında 5915.58 TL olan toplam aile gelirinin %63.39'u tarım dışı gelir, %36.61'i ise tarımsal gelir değeridir. İşletmelerde nüfus başına toplam gelir 2777.27 TL olarak hesaplanmıştır.

İşletmeci hane halkının oturduğu konuta ilişkin bulgular ve gelir durumu

Yoksulluk, insanların yaşam koşulları ile ilişkili bir durumdur. Servet, gelir, iş, eğitim, sağlık, boş zaman ve çevre koşulları vb. ise kişinin yaşam koşullarının düzeyi hakkında bilgi veren ölçütlerdir. Kişinin bu ölçütlere sahip olamaması veya çok sınırlı sahip olması onun toplumdaki diğer fertlere göre yoksul olduğunu gösterir. Örneğin, iyi düzeyde bir ev (gecekondu olmayan, rutubetsiz), konutun içinde tuvalet/banyo, borulu su sistemi ve kanalizasyon, elektrik, telefon, buzdolabı, çamaşır makinesi, okul çağında çocuk olup, okula gitmesi, çalışanların sosyal güvenlik kapsamında olması, yaşlı/hasta/sakat olanların bakımının sağlanması şeklindeki özelliklere sınırlı sahip olanlar veya sahip olamayanlar yoksul olarak kabul edilirler (Erdoğan, 2002).

İşletmeler ortalamasına göre yoksul işletmelerin %82.50'sinin oturduğu konut tipi kargir, %13.75'i betonarme, %2.50'si tuğla, %1.25'i ise ahşaptır (Çizelge 2). İşletmeci hane halkının oturduğu konutlar yaş ve kapasite açısından incelendiğinde, bu konutlarda yaşayan insanların genellikle birkaç kişi ve yaşlılardan oluştuğu görülmektedir. İncelenen işletmelerdeki konutların kapasite olarak ortalama genişliği 81.15 m²'dir. Isparta'nın birinci derece deprem kuşağında olduğu düşünüldüğünde, yoksul insanların yaşadığı bu eski konutların (46.84 yıl) çok güvenilir bir barınma ortamı sunmayacağını ifade

edebiliriz (Çizelge2). Çizelge2’de görüldüğü üzere incelenen işletmelerde yaşayan ailelerin önemli bir bölümü bir odaya ailenin bütün ihtiyaçlarını sığdırmaya çalışmaktadırlar. Örneğin aynı odada yeme-içme, uyuma ve oturma gibi yaşamsal faaliyetlerini yapmak zorunda kalmaktadırlar. Nitekim işletmeler ortalamasında tek odalı konutlarda oturanların oranı %48.75’dir. Ayrıca işletmeler ortalamasına göre evlerin %17.50’sinde banyo, %2.50’sinde tuvalet, %8.75’inde mutfak bulunmamaktadır. Hanede tuvalet ve banyo gibi insan sağlığının devamı açısından zorunlu olan şeylerin olmamasının büyük sağlık sorunlarına da yol açabileceği açıktır. Aydın (2011) tarafından Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2003 ile 2006 yılları arasında yaptığı Hanehalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları anketlerinin mikro verileri ile yapılan bir çalışmada nispi yoksulluk kategorisinde yer alan toplam 7.476 hanehalkı reisinden müstakil banyo sahipliği oranını %91.00, müstakil mutfak sahipliği oranını ise %83.00 olarak tespit edilmiştir. İncelenen işletmelerin %50.00’sinde ise konut ile ahır bitişiktir. Ahırla bitişik hanelerin tamamında aktif hayvancılık yapılsa da bir kısmında halen devam etmektedir. Bu durum bize bir kısım ailelerin bugün hala devam eden bir kısmının ise geçmiş dönemlerinde yaşadıkları sağlıksız çevre koşulları hakkında fikir vermektedir. Bu tablo sadece araştırma bölgesine özgü olmayıp Türkiye’de hayvancılıkla geçimini sağlayan kırsal kesimde sıkça rastlanılan bir durumdur. Başer (2011), bu durumu “her evin altında, önünde veya yanında bir ahır veya ağıl ile birlikte yanında samanlık, ahırda birkaç inek veya evin avlusunda koyunlar keçiler ve beraberinde 5-10 tavuk vardır. Her yer hayvan gübresi ile bulaşık, yollar kışın çamurlu, yazın tozlidir. Çiftçi ailesi bu ortamda hayvanlar, hayvan dışkıları ve gübre kokusu ile sürekli havlayan bekçi köpeklerinin sesleri ile iç içe, sağlıksız bir çevrede yaşamaktadırlar” diye ifade etmektedir.

İşletmeler ortalamasına göre, işletmecilerin %12.50’si konutunu yeterince ısıtamamaktadır. Evlerin eski ve ısı izolasyonlarının iyi olmaması, konutların

yeteri kadar ısıtılamamasının nedenleri arasındadır. Ayrıca anket sırasında yapılan gözleme göre görüşme yapılan evler genelde karanlık olup, yapı olarak güneş ışığından yeteri kadar faydalanmaya müsait değildir.

Bir evin içinde bulunan eşyalar hane sahibinin gelirini yansıtan ayna niteliğindedir. Hanede sadece zaruri ihtiyaçları giderecek nitelikte eşyaların olması, hatta bazen hanedeki eşya sahipliğinin zaruri ihtiyaçları gidermenin dahi gerisinde kalması fakirliğin ve derinliğinin haneye yansıyan portresidir. İşletmeler ortalamasına göre incelenen yoksul işletmelerin %21.25’inde telefon, %12.50’inde televizyon, %30.00’unda çamaşır makinesi, %5.00’inde hayati öneme sahip buzdolabı, %96.25’inde bulaşık makinesi, %91.25’inde fırın, %35’inde ise bir evin olmazsa olmazı ocak, %86.25’inde ütü, yaklaşık tamamına yakınında ise (%98.75) bilgisayar bulunmamaktadır (Çizelge 2). Aydın’ın (2011) Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2003 ile 2006 yılları arasında yaptığı Hanehalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları anketlerinin mikro verileri ile yaptığı çalışmada buzdolabı sahipliği oranını %93.00, çamaşır makinesi sahipliği oranını %53.00, DVD-VCD sahipliği oranını %13.00, bilgisayar sahipliği oranını %2.00, bulaşık makinesi sahipliği oranını ise %4.00 olarak belirlemiştir. Aksan (2012) tarafından Konya ilinde yardım alan yoksul aileler üzerinde yaptığı çalışmada çamaşır makinesi sahipliği oranını %83.70, bulaşık makinesi sahipliği oranını %7.00, buzdolabı sahipliği oranını %89.70, ocak sahipliği oranını %77.90, ütü sahipliği oranını %74.00, televizyon sahipliği oranını %91.80, cep telefonu sahipliği oranını %68.80, bilgisayar sahipliği oranını %10.90, sabit telefon sahipliği oranını %36.20, fırın sahipliği oranını ise %38.50 olarak tespit etmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların, Aydın (2011) tarafından Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2003 ile 2006 yılları arasında yaptığı Hanehalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları anketlerinin mikro verileri kullanılarak yapılan çalışmada elde edilen bulgulara yakın oranlar gösterdiği görülmektedir

Temiz su insan sağlığının devamı için bir koşul olup, işletmeler ortalamasında temiz suya erişemediğini belirten işletmelerin oranı %6.25'dir. İşletmeler ortalamasına göre işletmelerin %62.50'sinde kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. İlçe

kaymakamlığından alınan bilgilere göre kanalizasyon sistemi sadece Merkez ilçe, Çukurca, Pınarköy, Çobanisa, Kesme, Ayvalıpınar, Kasımlar ve Beydili köylerinde bulunmaktadır.

Çizelge 2. İşletmeci hane halkının oturduğu konuta ilişkin bulgular

Table 2. Finding housing where farmers household stay.

Değişkenler	Ortalama	%
Konut tipi		
Ahşap	1	1.25
Kargir	66	82.50
Betonarme	11	13.75
Tuğla	2	2.50
Toplam	80	100.00
Konutların yaşı (yıl)	46.84	
Konut kapasitesi (m ²)	81.15	
Konut durumu		
Oda sayısı		
1	39	48.75
2+	41	51.25
Mutfak		
Var	73	91.25
Yok	7	8.75
Banyo		
Var	66	82.50
Yok	14	17.50
Tuvalet		
İçerde(var)	39	48.75
Dışarda (var)	39	48.75
Yok	2	2.50
Ahır		
Ahır (eve bitişik)	40	50.00
Ahır (evden ayrı)	29	36.25
Yok	11	13.75
Konut ısıtılmasında kullanılan yakıt aracı		
Soba	79	98.75
Elektrikli ısıtıcı	1	1.25
Konut ısıtılmasında kullanılan yakıt türü		
Odun-kömür	79	98.75
Elektrik	1	1.25
Konutunuzu yeterli ısıtabiliyor musunuz?		
Evet	70	87.50

Hayır	10	12.50
-------	----	-------

Çizelge 2 (Devam/ Table 2(Continued))

Yemek pişirmede kullanılan yakıt türü	Ortalama	%
Sadece tüp gaz	33	41.25
Sadece odun-kömür	3	3.75
Tüp gaz ve odun-kömür	44	55.00
Temiz suya erişim durumu		
Var	75	93.75
Yok	5	6.25
Kanalizasyon sistemi		
Var	30	37.50
Yok	50	62.50
Evde kullanılan eşya dağılımı		
Telefon		
Var	63	78.75
Yok	17	21.25
Buzdolabı		
Var	76	95.00
Yok	4	5.00
Televizyon		
Var	70	87.50
Yok	10	12.50
Ocak		
Var	52	65.00
Yok	28	35.00
Çamaşır makinesi		
Var	56	70.00
Yok	24	30.00
Fırın		
Var	7	8.75
Yok	73	91.25
Bulaşık Makinesi		
Var	3	3.75
Yok	77	96.25
Ütü		
Var	11	13.75
Yok	69	86.25
Bilgisayar		
Var	1	1.25
Yok	79	98.75

İncelenen yoksul işletmelerde eşdeğer başına günlük geliri 2.15\$'ın altında kalan kişi başına günlük geliri 1\$'ın altında kalan işletme oranı %1.25, eşdeğer kişi başına işletme bulunmamaktadır. Eşdeğer kişi başına günlük geliri 4.30\$'ın altında kalan işletme

oranı ise %30.00'dur. Aynı şekilde yoksul işletmelerde eşdeğer kişi başına günlük geliri 1\$'ın altında kalan fert bulunmamaktadır. Buna karşın eşdeğer kişi başına günlük geliri 2.15\$'ın altında kalan fert oranı %1.17, eşdeğer kişi başına günlük geliri 4.30\$'ın altında kalan fert oranı ise %22.81'dir (Çizelge 3). Kan (2012) tarafından Konya ili Hadim ilçesinde FAO eşdeğerlik katsayılarını

kullanılarak yapılan bir çalışmada günlük eşdeğer kişi başına 1\$'ın altında yaşayan işletmelerin oranını %0,89, günlük eşdeğer kişi başına 2,15\$'ın altında yaşayan işletmelerin oranını %1,79, günlük eşdeğer kişi başına 4,30\$'ın altında yaşayan işletmelerin oranını ise %11,61 olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 3. İşletmelerde yoksulluk analizi
Table 3. Poverty analysis in farms

Yoksulluk sınırları	Ortalama	%
Günlük 1\$'ın altındaki kalan işletme	0	0.00
Günlük 2.15\$'ın altında kalan işletme	1	1.25
Günlük 4.30\$'ın altında kalan işletme	24	30.20
Günlük 1\$'ın altında kalan kişi	0	0.00
Günlük 2.15\$'ın altında kalan kişi	2	1.17
Günlük 4.30\$'ın altında kalan kişi	39	22.81

İncelenen işletmelerde zorunlu harcamalar miktarı, işletmelerin; gıda ve alkolsüz içecek harcamaları, giyim ve ayakkabı harcamaları, konut ve kira harcamaları toplanarak elde edilmiştir. İşletmelerde mal ağırlıklı harcamalar miktarı, zorunlu harcamalar, alkollü içecekler ve tütün harcamaları, mobilya ve ev aletleri harcamaları toplanarak elde edilmiştir. İşletmelerde hizmet ağırlıklı harcamalar miktarı; sağlık, haberleşme, ulaştırma, eğlence ve kültür, eğitim hizmetleri, lokanta ve oteller, çeşitli mal ve hizmetlere yapılan harcamaların toplanmasıyla elde edilmiştir.

Kırsal yoksulluğu değerlendirebilecek verilerden bir tanesi de gıda maddelerinin bütçe harcamaları içerisindeki payıdır. Gıda maddeleri zorunlu mallar grubuna girmekte olup tüketicilerin gelirleri arttıkça zorunlu mallara ayrılan bütçe payı azalmaktadır (Öztornacı ve Veziroğlu, 2012).

İncelenen işletmelerde zorunlu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki

oranı %78.47, mal ağırlıklı harcamaların toplam harcama içerisindeki oranı %86.66, hizmet ağırlıklı harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı ise %13.34'tür. İncelenen işletmelerde toplam harcamaların zorunlu, mal ağırlıklı, hizmet ağırlıklı harcamalara dağılımı Türkiye ortalamasından çok farklıdır. TÜİK verilerine göre Türkiye'de 2014 yılı için zorunlu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %49.57, mal ağırlıklı harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %60.56, hizmet ağırlıklı harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı ise %39.44'dür (TÜİK, 2015b). Türkiye kırsalında 2013 yılı için zorunlu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %54.53, mal ağırlıklı harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %65.71, hizmet ağırlıklı harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı ise %34.28'dir. Kentsel alanlarda ise aynı yıl için oranlar sırasıyla %48.85, %59.53 ve %40.49'dur.

Çizelge 4. İşletmelerde ortalama aylık gelir ve harcama dağılımı (TL)

Table 4. The average monthly income in farms and the distribution of spending.

Harcama unsurları (TL/ay)	Ortalama	%
Zorunlu harcamalar	260.34	78.47
Mal ağırlıklı harcamalar	287.51	86.66
Hizmet ağırlıklı harcamalar	44.25	13.34
Toplam harcamalar	331.76	100.00
Ortalama aylık gelir	492.97	
Toplam harcamaların aylık harcamalar içerisindeki oranı		67.30

İncelenen işletmelerin büyük bir bölümünde yoksulluk kelimesinin karşılığının işsizlik olduğu görülmektedir (Çizelge 5). İşletmeler ortalamasına göre yoksulluk kelimesinin karşılığı işletmelerin %41.25'inde işsizlik, %17.50'sinde yaşlı veya özürlü olmak, %12.50'sinde eğitim eksikliği, %11.25'inde cefa, %10.00'da hiçbir şeye sahip olamamak, %7.50'inde ise diğer nedenlerdir. İncelenen işletmelerin tamamı yoksul (GO) kategorisine giren işletmeler olmasına karşın, işletmelerin %91.25'i gelir düzeyini yoksul, %8.75'i ise orta halli olarak yorumlamıştır. Görüşülen işletmelerin yıllık gelirleri 1500TL ile 14832TL arasında değişmektedir. Gelir düzeyini orta halli olarak yorumlayan işletmelerin yıllık gelirleri 7001 TL ile 14832 TL arasındadır. Buradan hareketle yoksul olan işletmelerin gelir durumlarını orta halli olarak ifade etmesini, yoksulluğun farklı derinliklerde yaşandığı araştırma bölgesinde, yoksulluğu daha yüzeysel yaşayan işletmelerin yoksulluğu kendilerinden daha derin yaşayan işletmelere bakarak kendilerini yoksul görmedikleri şeklinde yorumlayabiliriz. Özdemir'in (2010) Muğla iline bağlı Günlüce köyünde yaptığı çalışmasında görüşme yapılan 68 kişiden 12'si (%17.65) kendi ekonomik durumunu çok yoksul, 27'si (%39.71) yoksul, 28'i (%41.18) orta halli, 1'i (%1.47) ise zengin olarak tanımlamıştır. İşletmelerde başta eğitim alamamak olmak üzere yaşlanmak, hasta veya özürlü olmak ve işsizlik yoksullaşmaya neden olan en önemli faktörler olarak görülmektedir. İşletmeler ortalamasına göre eğitim alamadığı için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı %39.13, yaşlı, hasta veya özürlü olduğu için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı %33.33, işsiz

olduğu için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı %13.04, yoksul olduğu için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı %4.35, kırsalda yaşadığı için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı %2.90, imkânları kısıtlı olduğu için yoksul olduğunu belirtenlerin oranı ise %7.25'dir. İşletmeler ortalamasına göre işletmelerin büyük bir bölümünde yaşlanmak (%33.33) ve iş olanaklarının kısıtlı olması (%28.21) yörede yoksulluğa neden olan en önemli faktörler olarak görülmektedir. Ayrıca mülakatlardan elde edilen bilgilere göre, yörede iş olanakları çok kısıtlı olmakla beraber, olan imkânlardan da yöre halkı yeterince faydalanamamaktadır. Yöredeki özellikle Darıbüğü, Kesme, Kasımlar, Ayvalıpınar köyleri ile İlçe merkezi başta olmak üzere birçok köy için büyük bir istihdam kapısı olması beklenen baraj inşaatı ve mermer ocağında, firma sahipleri yöre halkından ziyade bölge dışından aylık daha düşük ücret karşılığında çalıştırılmak üzere taşeron işçi getirdikleri ifade edilmiştir. Yoksul işletmelerin tamamına yakını (%98.67) devletin yoksulluğu azaltmak amacıyla yaptığı çalışmaları yeterli bulmamaktadır. Yeterli bulanların oranı sadece %1.35'tir. Özdemir'in (2010) Muğla İline bağlı Günlüce Köyünde yaptığı araştırmasında devletin yoksulluğu azaltmak için yaptığı çalışmaları yetersiz bulanların oranını %79.41, yeterli bulanların oranını %2.94, fikrim yok diyenlerin oranını ise %17.65 olarak tespit etmiştir. İşletmeler ortalamasına göre işletmecilerin %71.25'i hayvancılığın desteklenmesinin, %23.75'i tarımsal desteklerin (bitkisel üretim) arttırılmasının, %8.75'i istihdam olanaklarının arttırılmasının, %7.50'i ise yöredeki doğa turizm potansiyelinin canlandırılmasının;

yörenin kalkınmasına ve dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasına katkı sunacağını belirtmektedir. Görüleceği üzere işletmecilerin büyük bir bölümü hayvancılığın desteklenmesinin yöredeki yoksulluğun azaltılmasına katkı sunacağını düşünmektedir. Oysa paydaşlarla yapılan görüşmelerde bu öneri çokta kabul görmemektedir. Çalışma kapsamında görüşme yapılan paydaşlar yörede hayvancılığın geleceği hakkında umutlu değildir. Paydaşlardan elde edilen bilgilere göre, arazi yapısının meyilli olması ve mera alanlarının neredeyse hiç olmaması nedeniyle yöre büyük baş hayvancılığa uygun değildir. Yörenin koşulları göz önünde bulundurulduğunda, yörede kültür ırkı sığır yetiştiriciliği yapmak hem çok maliyetli hem iş yükü daha ağırdır. Yüksek maliyetler ve ağır iş yüküne karşın kültür ırkı sığır yetiştiriciliği yapılsa dahi, elde edilen ürünün özellikle

sütün günlük olarak değerlendirilebileceği bir pazar bulmak; yöre kırsalının merkeze uzaklığı ve ulaşım koşulları düşünüldüğünde neredeyse imkânsızdır. Bu nedenlerle yörede sadece yerli ırk sığır yetiştirilebilmek daha cazip gözükmemekte olsa da, yerli ırktan elde edilen üretimin kültür ırkı sığırlara oranla çok gerilerde olması yöredeki yerli ırk yetiştiricilikten elde edilen sınırlı miktardaki gelirin yöredeki hayvancılığın devamı açısından özendirici olmayacağı açıktır. Kıl keçisi yöredeki koşullara uygun yetiştiriciliği yapılabilecek hayvanların başında gelmektedir. Yörenin büyük bir bölümünün ormanlarla kaplı olması ve kıl keçisinin ormana verebileceği zararlar neticesinde çiftçilerin karşılaşabileceği yasal sorunlar düşünüldüğünde, kıl keçisi yetiştiriciliğinin de geleceği umut vermemektedir.

Çizelge 5. İşletmelerin yoksulluk ve nedenlerine ilişkin düşünceleri

Table 5. Poverty and its causes thoughts of farms

Değişkenler	Ortalama	%	Geçerli toplam%
Yoksulluk denince akla gelen ilk şey			
İşsiz olmak	33	41.25	
Yaşlı özürlü vb. olmak	14	17.50	
Eğitim eksikliği	10	12.50	
Cefa	9	11.25	
Hiçbir şeye sahip olamamak	8	10.00	
Diğer	6	7.50	
Hanenizin gelir düzeyini nasıl yorumlarsınız?			
Yoksul	73	91.25	
Orta halli	7	8.75	
Zengin	0	0.00	
Toplam	80	100.00	
Yoksul olmanıza neden olan etkenler nelerdir?			
Eğitim alamamak	27	36.99	39.13
Yaşlanmak, hasta veya özürlü olmak	23	31.51	33.33
İşsizlik	9	12.33	13.04
Yoksul olduğum için yoksul kaldım	3	4.11	4.35
Kırsalda yaşamak	2	2.74	2.90
İmkanların kısıtlı olması	5	6.85	7.25
Geçerli toplam	69	94.52	100.00
Fikrim yok	4	5.48	
Genel toplam	73	100.00	
Yörenizde yoksulluğa neden olan en önemli faktör nedir?			
Yaşlanmak	26	32.50	33.33
İş olanaklarının kısıtlı olması	22	27.50	28.21
Tarıma elverişli arazi azlığı	12	15.00	15.38
Arazinin kuru olması	8	10.00	10.26

Diğer	10	12.50	12.82
Geçerli toplam	78	97.50	100.00
Fikrim yok	2	2.50	
Genel toplam	80	100.00	
Devletin yoksulluğu azaltmaya yönelik çalışmaları hakkındaki düşünceniz nedir?			
Yeterli	1	1.25	1.35
Yetersiz	74	92.50	98.67
Geçerli toplam	75	93.75	100.00
Fikrim yok	5	6.25	
Genel toplam	80	100.00	
Yöredeki yoksulluğu azaltmaya yönelik çözüm önerileri (birden fazla seçenek belirtilmiştir)			
Doğa sporları, yayla ve kültürel turizm	6	7.50	
Sosyal yardımların artırılması	7	8.75	
Tarımsal desteklerin artırılması	19	23.75	
Hayvancılığın desteklenmesi	57	71.25	
İstihdam olanaklarının artırılması	7	8.75	

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bölgesinde, incelenen yoksul işletmelerde işletme başına düşen ortalama nüfusun çok düşük olduğu (2.13 kişi) ve önemli bir bölümünü (%46.95) yaşlı nüfusunun oluşturduğu belirlenmiştir. Geçimini ekseriyetle yoğun ve dinamik işgücü isteyen tarım sektöründen kazanan kırsaldaki haneler için bu durumun yoksullaşmayı artıracığı görülmektedir. Yeterli eğitim alamamak, yoksullaşmaya neden olan en önemli faktörler arasında yer almakta olup, incelenen yoksul işletmelerde elde edilen bulgular bu bilgiyi destekler niteliktedir. Nitekim incelenen yoksul işletmelerde 7 yaş ve üzeri nüfusun %33.13'ü okur-yazar değildir. Yoksul işletmelerin sahip olduğu arazi varlığının yetersiz (8.72 da) ve tamamına yakınının (%92.83) kuru, sulanmayan araziden oluştuğu dikkat çekmektedir. İncelenen yoksul işletmelerde GSÜD 1968.73 TL olarak hesaplanmış olup bu değer benzer araştırmalarda elde edilen sonuçlarla karşılaştırıldığında çok düşüktür. Aktaş (2009) tarafından Karapınar ilçesinde yapılan çalışmada işletme ortalamasında işletme başına düşen GSÜD 87963.90 TL, Şahinli (2011) tarafından Konya ilinde yapılan çalışmada ise 35074.28 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde toplam aile

gelirinin (5915.58 TL) %69.39'u tarım dışı gelirden oluşmaktadır. Bu durum işletmelerin tarımsal faaliyetlerde gerek yöredeki tarıma ve özellikle büyükbaş hayvancılığa elverişsiz koşulların gerekse de bireysel nedenlerin etkisi ile çok da başarılı olamadıklarını göstermektedir. İşletmelerde nüfus başına toplam gelir 2777.27 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmeler ortalamasında tek odalı konutlarda oturanların oranı %48.75'dir. Ayrıca evlerin %17.50'sinde banyo, %2.50'sinde tuvalet, %8.75'inde mutfak bulunmamaktadır. İşletmeler ortalamasına göre işletmelerin %12.50'si konutunu yeterince ısıtamadığını belirtmekte, %6.25'i ise sağlıklı bir yaşamın koşulları arasında yer alan temiz suya erişemediğini ifade etmektedir İşletmelerin %21.25'inde telefon, %12.50'sinde televizyon, %30.00'unda çamaşır makinesi, %5.00'inde buzdolabı, %96.25'inde bulaşık makinesi, %91.25'inde fırın, %35'inde ise bir evin olmazsa olmazı ocak, %86.25'inde ütü, yaklaşık tamamına yakınında ise (%98.75) bilgisayar bulunmamaktadır. İncelenen yoksul işletme hane halkının ekseriyetle yaşlı ve tek başına yaşadığı görülmektedir. İncelenen işletmelerde eşdeğer kişi başına günlük geliri 2.15\$'ın altında kalan işletme oranı %1.25, eşdeğer kişi başına günlük geliri 4.30\$'ın altında kalan işletme oranı ise %30.00'dur.

Yine eşdeğer kişi başına günlük geliri 2.15\$'ın altında kalan fert oranı %1.17, eşdeğer kişi başına günlük geliri 4.30\$'ın altında kalan fert oranı ise %22.81 olarak hesaplanmıştır. İncelenen yoksul işletmelerde zorunlu harcamaların toplam harcamalar içerisindeki oranı %78.47 olarak tespit edilmiştir. Bu oran Türkiye kırsalında 2013 yılı için %54.53'tür. İncelenen yoksul işletmelerde yoksulluk kelimesinin büyük oranda karşılığı (%41.25) işsiz olmak veya (%17.50) yaşlı veya özürlü olmak iken, yeterli eğitim alamamak(%39.13) ve aynı şekilde yaşlı, hasta veya özürlü olmak (%33.33) yoksullaşmaya neden olan en önemli faktörler olarak ifade edilmektedir. Yoksul işletmecilerin %71.25'i hayvancılığın desteklenmesinin, %23.75'i ise tarımsal desteklerin arttırılmasının yöredeki yoksullukla mücadele çalışmalarına katkı sunacağını belirtmiştir. Tarımsal ve hayvansal faaliyetlere çokta elverişli olmayan yöre, tarih ve doğa turizmi başta olmak üzere, organik bal (karakovan balı, kekik balı), gül ürünleri

Kaynaklar

- Alemdar, T., Ören, M.N., 2012. Kırsal yoksulluk ölçüm sorunu ve Türkiye. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 322-330.
- Aksan, G., 2012. Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, 161s, Konya.
- Aksoyak, Ş., 2004. Konya ili Sarayönü ilçesi tarım işletmelerin ekonomik analizi ve planlaması. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış), Tarım Ekonomisi Anadilim Dalı, Ankara.
- Aktaş, A., 2009. Konya ili Karapınar ilçesi koyunculuk işletmelerinin ekonomik analizi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anadilim Dalı, Konya.
- Aydın, K., 2011. Gelir, konut, sağlık ve sosyal güvenlik açısından Türkiye'de nispi yoksulluk ve hayat standartları. www.acarindex.com/dosyalar/makale/aca

vb. birçok alanda eğer gerekli yatırım yapılabilirse büyük potansiyel arz etmektedir. Bu potansiyelin, doğru zamanda, doğru yatırımlara çevrilebilmesi yörenin kalkınmasına katkı sağlayabilecektir. Bu kapsamda, yöre insanına bölgenin ekonomik potansiyeli ve bu potansiyele uygun ürünler, müşteri talebi ve pazarlama kanalları hakkında danışmanlık hizmeti sağlanmalıdır. Çiftçinin ürettiği ürünü satabileceği pazar kanallarının yetersiz ve uzak oluşu yöre insanının en önemli sorunları arasındadır. Oysa Türkiye'nin tatil cenneti olarak nitelendirilen ve her yıl binlerce turist tatil amacıyla geldiği Antalya yöreye çok yakın olup, bu yakınlık yörenin kalkınması ve yöredeki yoksulluğun azaltılması çalışmalarına katkı sağlayabilir. Yörenin alt yapı sorunları iyileştirilmelidir. Yöredeki eğitim kurumları yörenin turizm potansiyeline uygun şekillendirilmelidir. Tarım dışı istihdam olanaklarını arttıracak önlemler alınmalıdır.

www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/uc
uncubol/erdogan.pdf (Erişim tarihi: 10.12.2015)

- Başer, E., 2011. Kırsal kesim tarım ve hayvancılığı için farklı bir model yaklaşım. 7. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi, 14-16 Eylül, Adana, 107-115.
- Çelik Ateş, H., Yılmaz, H., Örmeci, M.Ç., 2012. Kırsal yoksulluğun giderilmesinde eğitim ve yayımın rolü. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 1194-1201.
- Demirören, A., Ören, M.N., Alemdar, T., 2012. Türkiye'de tarım politikaları kapsamında sağlanan destekler ve kırsal yoksulluk. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 85-95.
- Er, S., Özçelik, A., 2012. Kırsal yoksulluğun giderilmesinde temel dinamik: hayvancılık sektörü. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 299-306
- Erdoğan, G., 2002. Türkiye'de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine değerlendirmeler. www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/uc
uncubol/erdogan.pdf (Erişim tarihi: 23.10.2015)

- Gülçubuk, B., Bayaner, A., 2012. Kırsal yoksulluğun azaltılmasında ve küçük işletmeciliğin yaşamasında kooperatifçiliğin rolü. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 995-1003.
- Gün, S., Delal, İ., Ünüvar, F.İ., 2012. Türkiye’de toprak politikası ve kırsal yoksulluk. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 217-224.
- IFAD, 2015. Rural Poverty Report 2011. www.ifad.org/rpr2011/ (Erişim tarihi: 13.05.2015)
- Kan, A., 2012. Kırsal alanda tarım işletmelerinde yoksulluk ve yoksulluğun toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirilmesi: Konya ili Hadim ilçesi örneği. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış), Konya.
- Özdemir, S., 2010. Kırsal yoksulluk: Günlüce köyü örneği. Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış), Sosyoloji Anabilim Dalı, Muğla.
- Öztornacı, B., Veziroğlu, P., 2012. Küreselleşme ve Türkiye’de kırsal yoksulluk. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 7-12 Eylül, Konya, 290-299.
- Paksoy, M., 2007. Kahramanmaraş ilinde süt üretimine yönelik keçi yetiştiriciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış), Tarım Ekonomisi Anadilim Dalı, Ankara.
- Şahinli, M.A., 2011. Konya İlinde Koyunculuk Faaliyetine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Koyunculuk Faaliyetinde Etkili Olan Unsurların Saptanması. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış), Tarım Ekonomisi Anadilim Dalı, Doktora Tezi, 205s, Ankara.
- TÜİK, 2015a. Yoksulluk İstatistikleri. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (Erişim tarihi: 23.10.2015)
- TÜİK, 2015b. Tüketim Harcamaları İstatistikleri. www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1012 (Erişim tarihi: 28.10.2015)
- TÜİK, 2016. Satınalma Gücü Paritesi İstatistikleri. www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1065 (Erişim tarihi: 01.04. 2016)
- Word Bank, 2015. Bölgesel yoksulluk oranları. <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?1> (Erişim tarihi: 16.06.2015)
- Yeteroğlu, K., 2010. Tokat ili Niksar ilçesinde süt sığırcılığı yapan tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve pazarlama sorunları. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü (Basılmamış), Tarım Ekonomisi Anadilim Dalı, Tokat.